Årsrapport 2009 Europa i endring/EUROPA (2007-2017)

Året 2009

Satsingen startet i 2007 med bakgrunn i den forrige Forskningsmeldingens prioritering av ”Europa som en sentral utfordring” og basert på innspill fra to utredningsgrupper nedsatt av Forskningsrådet. Det ble gjennomført en utlysning for første periode (2007-2012) med frist 21. februar 2007. En internasjonalt sammensatt styringsgruppe innvilget totalt tre prosjekter med en samlet ramme på 57,2 mill kr. Prosjektene hadde oppstart i 2007-8, og har vært i full aktivitet i 2009. De tre prosjektlederne gjennomførte i oktober 2009 den andre konferansen for diskusjon og formidling for forskere og brukere av forskning, og ny konferanse er planlagt høsten 2010.

Programmets mål

- Stimulere til europarelatert forskning av høy kvalitet
- Gi ny innsikt og styrke kunnskapsgrunnlaget for politisk handling
- Bidra til begreps- og teoriutvikling
- Være til nytte for beslutningstakere i forvaltning, nærings-, organisasjons- og arbeidsliv
- Skape en årlig møteplass for forskere og brukere av forskning

Den forrige Forskningsmeldingen (St.meld. nr. 20, 2004-2005) fremhever utviklingen i Europa som en sentral utfordring. Det gjelder både forskning om europeiske endringsprosesser og Norges rolle i Europa. I løpet av de siste tiårene er de europeiske nasjonalstater blitt tettere sammenvevd, i første rekke som resultat av utviklingen i EU. Antallet medlemsland i EU har økt, den politiske dagsorden er utvidet og europeiske institusjoner er blitt utviklet og styrket. Men Europa består av mer enn EU, blant annet Norge med EØS-avtalen. Uavhengig av tilknytningsform til EU ligger det sterke norske interesser i den økonomiske, politiske og kulturelle utviklingen i Europa. En styrking av kunnskapsgrunnlaget på området vil ha stor praktisk nytte, samtidig som den skaper gode muligheter for begreps- og teoriutvikling.

Forskningsrådet har fulgt opp den forrige Forskningsmeldingens utfordringer ved at to grupper forskere har utarbeidet forslag til satsinger. Det er utarbeidet en utredning om ”*Europaforskning - Europas demokratiske eksperiment og institusjonenes evne til læring, nytenkning og omstilling*” og en om ”*Rett og demokrati*”. Men demokratiutvikling og rettsliggjøring henger nøye sammen på nasjonalt og europeisk nivå. Forskningsrådet ønsker dessuten å utvide de primært statsvitenskapelige og juridiske perspektivene, med forskning om økonomiske integrasjonsprosesser og kulturelle endringer. Med dette som utgangspunkt har Forskningsrådet etablert en satsing, *Europa i endring*, som omfatter:

- Rett og demokrati i Europa
- Økonomisk utvikling og integrasjon
- Kulturelle endringsprosesser
- Utenriks- og sikkerhetspolitikk i Europa

Disse fire temaene er nærmere utdypet i dokumentet ”Europa i endring. Faglig og tematisk grunnlag”.

Satsingen skal stimulere til europarelatert forsking av høy kvalitet. Forskningen skal gi ny innsikt og styrke kunnskapsgrunnlaget for politisk handling. Slik forskning vil både bidra til begreps- og teoriutvikling, og være nyttig for beslutningstakere innenfor politikk, forvaltning, nærings-, organisasjons- og arbeidsliv. Dette krever at problemstillingene må angripes fra flere vinkler, både tematisk og metodemessig. Problemstillingene må studeres i en internasjonal kontekst. Historiske og komparative analyser vil også kunne gi viktige bidrag.

Det er også et mål å skape en årlig møteplass for forskere og brukere av forskning gjennom en årviss konferanse for diskusjon og formidling. Prosjektlederne i satsingens prosjekter er forpliktet til å delta i gjennomføringen av dette.

Det planlegges en tiårig satsing, med et omfang på anslagsvis 12 mill kr pr år, totalt ca 120 mill kr, fordelt i to faser: Fase 1: 2007 - 2012; Fase 2: 2013 - 2017.

Økonomi og prosjektomfang

Disponibelt budsjett i 2009: 10 893 000

Forbruk i 2009: 11 086 720

Programmets finansieringskilder i 2009: Kunnskapsdepartementet - generelle midler og fondet for forskning og nyskaping, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet

Antall og type prosjekter i 2009: 3 forskerprosjekter

Vurdering av måloppnåelse og faglige utfordringer

Satsingen er i godt gjenge. Satsingen omfatter tre prosjekter som omhandler forvandling av Europas politiske orden; fri bevegelse, arbeidsmarkedsregulering og flernivåstyring i et utvidet EU/EØS i et nordisk og komparativt perspektiv, og endringer i rettskulturer og betydningen av europeisk integrasjon. Budsjettet for satsingens fase 1 er i tråd med et forslag som ble behandlet av Divisjonsstyret for vitenskap tidlig høst 2006. Videre finansiering er i hovedsak avklart.

Satsingen er i ferd med å gi merverdi i form av begrepsutvikling, perspektiver og foreløpige resultater. Møteplassen i 2009 samlet 60 forskningsbrukere fra flere departementer og interesseorganisasjoner. Foreløpige funn fra prosjektene ble presentert og diskutert. Alle de tre prosjektene har brede internasjonale samarbeids- og kontaktflater, og disse er videreutviklet.

Nøkkeltall, 2009

Antall prosjekter: (3 totalt, herav 0 nye i 2009)

Dr.gradsstipendiater: (1 årsverk, 1 totalt og herav 1 kvinne)

Postdoktorstipendiater: (1,7 årsverk, 2 totalt og herav 2 kvinner)

Prosjektledere: (3 totalt og herav 1 kvinne og 2 menn)

Resultatindikatorer, 2009

Avlagte doktorgrader: 0

Vitenskapelige artikler med referee: 22

Vitenskapelige artikler uten referee: 28

Annen publisering/kommunikasjon: 6 allmennrettede formidlingstiltak, 65 andre rapporter/foredrag mv, 4 bøker, 8 brukerrettede formidlingstiltak, 22 oppslag i massemedia

Kommentarer til tallene: Prosjektene er i en tidlig fase og har følgelig begrenset med resultater og formidling å rapportere om. Ett prosjekt rapporterer om en rekke formidlingstiltak og publikasjoner som er resultat av tidligere aktivitet ved egen institusjon og som belyser problemstillinger som er relevante for dette prosjektet.

Viktigste aktiviteter i 2009

Satsingens nettside er videreført i 2009.

Årlig konferanse ble avholdt i oktober. I etterkant av konferansen ble det publisert en nyhet fra konferansen via satsingens nettside http://www.forskningsradet.no/europa. Presentasjonene fra innleggene på konferansen ble også publisert.

De tre prosjektene har hver sin hjemmeside, og det er lenket opp til disse sidene fra satsingens nettside.

Høydepunkter og funn

Legal Cultures in Transition:
Prosjektet undersøker europeeres holdninger til sine egne rettssystemer gjennom en spørreundersøkelse i Bulgaria, England, Norge, Polen og Ukraina. Østeuropeerne har vist seg å ha generelt mindre tillit til sine dommere enn engelskmenn og nordmenn. De mener at dommerne lar seg påvirke av regjeringene, at de er korrupte og at ikke kjenner landets lover godt nok. Engelskmenn og særlig nordmenn er derimot fornøyde med rettssystemet sitt. Engelskmenn, som generelt er tilfreds med sitt eget rettssystem, er skeptiske til overnasjonale rettsinstanser, mens østeuropeerne er positive til rettsinstanser på europeisk nivå. Engelskmenn er også de eneste som ikke mener at Den europeiske menneskerettsdomstolen bør ha siste ord i konflikter mellom nasjonale og overnasjonale rettsinstanser. Prosjektet undersøker også folks holdninger til internasjonale juridiske standarder mer generelt. Det viser seg at jo mer fornøyd man er med eget lands rettsvesen, desto mindre mener man at man har å lære av andre land og desto mindre ønske om innføring av internasjonale standarder.

FORMULA
Prosjektet undersøker utviklingen og anvendelsen av den rettslige reguleringen av forholdet mellom fri flyt av arbeidskraft og kollektiv arbeidsrett, og innvirkningen på nasjonal rett. Hittil har prosjektet gitt dypere innsikt i utstasjoneringsdirektivet og bakgrunnen for det, stridstemaer i tilblivelsesfasen, relasjonen mellom Utstasjoneringsdirektivet og Tjenestedirektivet, implikasjoner for nasjonal kollektiv arbeidsrett og arbeidskamprett, og relasjoner mellom EU-direktivene og andre internasjonale direktiver og regler, som f.eks. ILO-konvensjonen. På arbeidsrettsfeltet har flernivåstyring hundreårige tradisjoner, og det preger hele feltet. Her er det

virksomme mekanismer som går ut over det rent formaljuridiske, både på flere nivåer innenfor EU og i forholdet mellom EU og nasjonalstatene

EuroTrans

Prosjektet belyser forholdet mellom flernivåstyring og nasjonalstatene. Vanligvis utfordrer ikke internasjonale organisasjoner nasjonalstaten som politisk system, men i EU er det annerledes. I EU-parlamentet er det ikke nasjonalstatene som er representert, men politiske partier. EUs institusjonsstruktur førere til større bredde i de interessene som representeres enn det som ville vært tilfelle hvis det bare var landenes regjeringer som var representert. Nasjonalitet blir det minst viktige elementet i denne strukturen. Man kan ikke samtidig ha sterke, enhetlige nasjonalstater og dyp politisk integrering på europeisk nivå.

Prosjektet undersøker også EUs åpne koordineringsmetode, kjent som OMC. Dette er en av flere nye styringsformer som er etablert for å håndtere mangfoldet i EU. OMC er etablert på flere politikkområder, i Norge er det en rekke departementer som er berørt. Innenfor hvert saksfelt etablerer man felles, overordnete retningslinjer på europeisk nivå og en timeplan for å gjennomføre dem. I norsk forvaltning er oppfatningen at OMC har liten betydning.

Mer informasjon, se Nyheter - EUROPA